

Jubileumi tudományos ülés Stefanovits Pál 85. születésnapja tiszteletére

(Gödöllő, 2005. november 25.)

Stefanovits Pál 2005. november 24-én volt 85 éves. Születésnapjára a Szent István Egyetem, a Magyar Tudományos Akadémia Agrártudományok Osztálya, Talajtani és Agrokémiai Bizottsága, valamint a Magyar Agrártudományi Egyesület Talajtani Társasága tudományos ülést szervezett Gödöllőn, a Szent István Egyetemen. Az ülésen Stefanovits Pál mintegy 150 főnyi tisztelője: volt és jelenlegi munkatársa, volt és jelenlegi tanítványa, követői, a magyar talajtani–agrokémiai tudomány művelői, a hazai felsőoktatási intézmények képviselői, s sok érdeklődő szakember vett részt, tisztelgett Stefanovits Pál kutatói–oktatói–nevelő–ismeretterjesztői–szaktanácsadói tevékenysége előtt, s köszöntötte személyesen is a népszerű és mindig közvetlen akademikust, professzort, egyéniséget és embert.

A nagyszámú résztvevő ellenére bensőséges és családi hangulatú ünnepi ülést a résztvevők közösen elénekelt születésnapi dala vezette be. Majd a Szent István Egyetem részéről a külföldi kiküldetésben tartózkodó Molnár József rektor képviselőként Barótfi István, a SzIE Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kara részéről Barczy Attila dékánhelyettes, a SzIE MKK Talajtani és Agrokémiai Tanszéke részéről pedig Füleky György tanszékvezető professzor foglalták össze Stefanovits Pál maradandó munkásságát, távolról sem befejezett életművét az egyetemi oktatásban, nevelésben, tudományos továbbképzésben.

Stefanovits Pál 1965-ben került az MTA Talajtani és Agrokémiai Kutató Intézetből Gödöllőre, a Páter Károly halálával megüresedett Talajtani Tanszék élére. Harcolt és meggyőző érvekkel küzdött a Tanszék és az általa művelt szakterület jelentőségének elismertetéséért, megfelelő oktatási és kutatási feltételeinek biztosításáért. Kezdeményezte és megvalósította a SzIE Környezetvédelmi Intézetét, amelynek első vezetője volt. Kitűnő kontaktust tud teremteni hallgatóival a tanteremben és laboratóriumban, vonzó, érdeklődést felkeltő és fenntartó, a talajtant megszerettető, remekül felépített, jól követhető, lényegre összpontosító, egyidejűleg világosan egyszerű és szigorúan szabatos előadásaival és gyakorlataival; a terepen csodálatra méltó tájismeretével, széleskörű és sokoldalú szakmai és helyismereti tájékozottságával, nézés helyett látásra tanító magyarázataival; a talajszelvényben pedig „a talaj, mint nyitott könyv” elv szerinti „olvasással”, ok-feltáró elemzéseivel.

Várallyay György az MTA Agrártudományok Osztálya, Talajtani és Agrokémiai Bizottsága, valamint az MTA Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézet kollektívája nevében, Michéli Erika (elnök) pedig a Magyar Agrártudományi Egyesület Talajtani Társasága képviselőként köszöntötte Stefanovits Pált.

Várallyay György emlékeztetett arra, hogy az Agrokémia és Talajtan című folyóirat öt évvel ezelőtt az alábbi sorokkal kezdte Stefanovits Pál 80. születésnapjára megfogalmazott jókívánságait: „Az egész hazai talajtani szakember-társadalom büszke arra, hogy ilyen reprezentánsa, „misszionáriusa”, nemzetközileg elismert tudós vezéregyénisége, vonzó emberi karakterű iskolateremtője van, mint Stefanovits Pál. Büszkék vagyunk rá, s arra, hogy magunkénak vallhatjuk, s így köszönhetjük születésnapján. További eredményes munkájához kívánunk sok erőt és nagyon jó egészséget!” Jókívánságaink megfogantak. Hisz Stefanovits Pál ugyanúgy áll/ül előttünk/mellettünk, mint öt évvel ezelőtt: korát meghazudtoló frissességgel; aktív energiával tele, tiszteletet parancsolóan; csodálatunkat kivívva. S reméljük optimizmusa sem tompult – bármennyire is lett volna rá oka. Egy rövid születésnapi köszöntőben természetesen nehéz – teljességre törekvően pedig lehetetlen – megfogalmazni, hogy Stefanovits Pál mit is tett a hazai és nemzetközi talajtani tudományért, a szakterület jogos társadalmi elismertetéséért, intézeteiért, kollégáiért, diákjaiért. Néhány mozaik azonban mindenképpen ide kívánczik:

a) Stefanovits Pál rajongva szereti és ismeri Magyarország – drága hazánk – talajtakaróját. Mégpedig négydimenziósan, mint amilyen a talaj maga: foltos, rétegzett, időben és folyton változó. Stefanovits Pál megásta, megfürta, megmintázta, megvizsgálta, feltérképezte a talajt, s nemcsak ismeri, hanem *érzi is*, beszélget vele. S mindezt bámulatos emlékezőtehetséggel, valóság-láttatóan és szuggesztivitással tudja továbbadni, elmondani, leírni, különböző munkáiban szintetizálni.

b) Stefanovits Pál megtanulta és megtanította, sőt megszerettette a talajt, ezt a csodálatos *multifunkcionális* médiumot, amely szeret „dolgozni” (teremni, raktározni, szűrni, puffertolni, természeti és történelmi örökségeket megőrizni, életfeltételeket biztosítani az élővilág számára), de rendeltetés szerinti használatot, kezelést, „nevelést” kíván.

c) Stefanovits Pál munkásságát minden munkahelyén és pozíciójában a természet – elsősorban a talaj – iránti csodálat, tiszteletteljes szeretet, tudományos kíváncsiság és tettere kész aggodás irányította. Ez volt a célja kutatómunkájának, oktatási–nevelési–szemléletformálási tevékenységének, tudományszervezési/tudománypolitikai koncepciójának, s az ezek megvalósítása érdekében kifejtett erőfeszítéseinek.

d) Tudományos eredményeinek legfontosabb kulcsszavai: új vizsgálati módszerek; talajfolyamatok, folyamatpárok; talajdegradáció (elsősorban talajerózió és talajsavanyodás); talajosztályozási rendszer; talajtérképezés; földértékelés; agyagásvány térkép; talajvédelem/környezetvédelem, egyaránt egy szilárd irányvonalat követnek, s felfűzhetőek egy egymásra épülő logikai láncre. Stefanovits Pál mindig kész volt rugalmas paradigma-váltásra, de mindig elhatárolta magát a „rugalmasság” álnév alatti, divat-irányított káosztól.

e) Stefanovits Pál művészeti adottságokkal (is) megáldott, kitűnő szakíró. Könyvei és jegyzetei egyaránt népszerű és kapós „best-sellerekké” váltak, tartalmukon generációk nőttek fel, s váltak elhivatott talajtani szakemberré.

f) Stefanovits Pál eredményes munkásságát tudományos és állami kitüntetések sora (akadémiai tagság, Állami Díj, Akadémiai Aranyérem), széleskörű és sokoldalú nemzetközi elismertség (is) jelzi. Ő azonban mindig hallgatóinak és munkatársainak egyszerűen kifejezett elismerésére volt legbüszkébb.

Az ünnepi ülés ezután három Stefanovits-tanítvány/munkatárs előadásával folytatódott. Mindhárom előadó olyan témát választott, amelyben Stefanovits Pál kezdeménye-

ző szerepet játszott, s – iskolateremtő egyéniségének megfelelően – szakembereket nevelt ki munkásságának továbbvitelére, továbbfejlesztésére:

1. Várallyay György: A talaj funkciói.
2. Máté Ferenc: A talajminősítés jelentősége.
3. Szabóné Kele Gabriella: A talajtérképezés múltja és jövője.

Várallyay György előadásában kifejtette, hogy az emberi élet minőségének három alapvető kritériuma: a megfelelő mennyiségű és minőségű egészséges élelmiszer; a tiszta víz; és a kellemes környezet egyaránt szorosan kapcsolódik a természeti erőforrásokkal történő fenntartható gazdálkodáshoz; az ésszerű földhasználathoz; talaj- és vízkészleteink minőségének megóvásához és a táj értékeinek megőrzéséhez. S ezek mindegyikének megvalósításában megkülönböztetett szerepe van a talaj *multifunkcionalitásának*. A talaj ma már jóval több, mint a különböző célokra (élelmiszer, takarmány, ipari nyersanyag, alternatív energiaforrás) termelt biomassa előállításának alapvető médiuma, hanem szerepe számos további környezeti és társadalmi funkcióval egészül ki. A talaj különböző funkcióit egyre inkább, egyre sokoldalúbban és egyre szélesebb körben hasznosítja a társadalom, sajnos, gyakran túllépve a racionalitás határait, s okozva ezzel a funkciók (vagy egy adott körülmények között prioritásként kezelt funkció) zavartalan működését, ami – súlyos esetekben – komoly környezeti károsodásokhoz, havária-szerű katasztrófákhoz vezet(het). Várallyay György tételesen is felsorolta a talaj legfontosabb funkcióit, s bemutatta ezek érvényesülésének hazai helyzetét, lehetőségeit és korlátait. Ez utóbbiak közül Magyarországon legfontosabbak a talajdegradációs folyamatok; a szélsőséges vízháztartási helyzetek (belvíz–aszály); valamint az elemek (növényi tápanyagok és potenciálisan káros szennyező anyagok) biogeokémiai körforgalmának kedvezőtlen irányú megváltozása. Ezek szabályozása a talajtani tudomány és talajhasználati gyakorlat legfontosabb feladata, amelyre a hihetetlenül felgyorsult tudományos–műszaki fejlődés egyre több és egyre hatékonyabb lehetőséget nyújt.

Máté Ferenc előadásában történelmi áttekintést nyújtott a *talajminősítés* helyzetéről és fejlődéséről. Mégpedig a földminősítés iránti társadalmi igény megfogalmazódásától kezdve a mai kor internet-alapú számítógépes talajértékelési rendszeréig. Elemezte az Osztrák-Magyar Monarchia idején az ún. „kataszteri tiszta jövedelem” becslésére (meghatározására?) alapozott – jelenleg is érvényben lévő – „aranykoronás földértékelési rendszert”, bemutatta annak erőseit és hibáit; s bemutatta a Máté Ferenc–Stefanovits Pál–Fórizs Józsefné által kidolgozott 100-pontos talajértékelési rendszert, amely elsősorban a talajok genetikai típusára, altípusára és változataira, illetve a növénytermesztés szempontjából legfontosabb talajtulajdonságokra, illetve az ezeket kifejező nagyléptékű (1:10 000 méretarányú) talajtérképekre alapozódott, de – elsősorban a közigazgatási szempontok beépítésének hiánya és elmaradása miatt – sajnos, nem került bevezetésre a rendszerváltást követő privatizáció során sem. A rendszer kidolgozása során összegyűlt adattömeg új és többszempontú értékelésével, valamint az informatika nyújtotta legújabb lehetőségek kihasználásával az elfogadattásra most a D-e-Meter Program tesz kísérletet.

Szabóné Kele Gabriella a talajtérképezés (elsősorban a nagyléptékű, 1:10 000–1:25 000 méretarányú talajtérképezés) *múltjának* hazai – eredményekben gazdag, nemzetközi színvonalú – sikertörténetéről és *jelenlegi* forráshiányos helyzetéről nyújtott meglehetősen lehangoló és sötét képet. Tény, hogy a hazai talajtérképezés és talajtani adatbázis-építés jelenleg kritikus helyzetben van. A nagyüzemek eltűntek, felszámolódtak, elszegényedtek, s igényük a korszerű és versenyképes gazdálkodáshoz nélkülözhe-

tetlen talajtani információk iránt megszűnt vagy minimálisra csökkent. A közép- és kisüzemek pedig tőkehiánnyal és napi megélhetési gondokkal küzdenek, s elsősorban nem a talajtani információ hiányzik nekik. Még akkor sem, ha az ezekre alapozott korszerű gazdálkodás elmulasztásával a saját jövőbeni reményeiket számolják fel. Az EU-konform földnyilvántartás, az Agrár-környezetvédelmi Program végrehajtása, a racionális birtokrendezés, a jövőt képező termőhely-specifikus precíziós növénytermesztés egyaránt nagyléptékű talajterképeket, ill. adatbázisokat igényelnek – sürgősen, gyorsan és szakszerűen. Ezek nélkül EU támogatási összegeink is komoly veszélybe kerülhetnek.

Az előadások után a Stefanovits Pál és Michéli Erika szerkesztésében megjelent „A talajok jelentősége a 21. században” című új gyűjteményes kötet bemutatására került sor, ami az ülésnek különös aktualitást adott és ünnepélyességet kölcsönzött. A „Magyarország az Ezredfordulón” sorozat keretében megjelent 403 oldalas kötet 31 szerző munkáját adja közre, amelyek mindegyike a talajtan és talajhasználat egy-egy aktuális kérdésének, fontos részproblémájának helyzetét, eredményeit, ill. problémáit mutatja be, rámutatva a megoldásra váró kérdésekre és az ezekből adódó jövőbeni feladatokra. Jóllehet a kötet címében is XXI. századra utal, a 85 éves Stefanovits Pál *Talajhasználati Tízparancsolata* ma is teljes mértékben érvényes:

1. Ne foglald el a természetnél több és jobb földet, mint amennyi okvetlenül szükséges!
2. Ne engedd, hogy a víz elrabolja a termőföldet a gondjaidra bízott területről!
3. Ne hagyd, hogy a szél elhordja a földet!
4. Feleslegesen ne taposd, ne tömörítsd a talajt!
5. Csak annyi trágyát vigyél a talajba, amennyit az elvisel és amennyit a növény kíván!
6. Csak jó vízzel öntözz és csak annyival, amennyivel kell!
7. Ne keverj a talajba el nem bomló anyagot, ha csak nem javítási céllal teszed!
8. Ne mérgezd a talaj élővilágát!
9. Őrizd meg a talaj termékenységét és ha lehet, még növeld tovább!
10. Ne feledd, hogy a talajon nemcsak állsz, hanem élsz is!

Stefanovits Pált ezután számos intézmény képviselője köszöntötte. Ezt tesszük mi is – öt évvel ezelőtti jókívánásaink megismétlésével –: „Az egész hazai talajtani szakember-társadalom büszke arra, hogy ilyen reprezentánsa, „misszionáriusa”, nemzetközileg elismert tudós vezéregyénisége, vonzó emberi karakterű iskolateremtője van, mint Stefanovits Pál. Büszkék vagyunk rá, s arra, hogy magunkénak vallhatjuk, s így köszönhetjük 85. születésnapján. További eredményes munkájához kívánunk sok erőt és nagyon jó egészséget!”

VÁRALLYAY GYÖRGY